

8. Нич Р. Антропологія літератури. Культурна теорія літератури. Поетика досвіду / Р. Нич. – Львів: Центр гуманітарних досліджень; К.: Смолоскип, 2007. – 64 с.
9. Поселягин Н. Антропологический поворот в российских гуманитарных науках [Электронный ресурс] / Николай Поселягин // НЛЮ. – 2012. – № 113. Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nlo/2012/113/po5.html>.
10. Тарнашинська Л. Літературознавча антропологія: новий методологічний проект у дзеркалі філософських аналогій / Людмила Тарнашинська // Слово і Час. – 2009. – № 5. – С. 48–61.
11. Abrams, M.H. *Doing Things with Texts* / Meyer Howard Abrams. – W.W. Norton and Company Inc., 1991. – 448 p.
12. Beach, R. *A teacher's introduction to reader-response theories* / Richard Beach. – Urbana, IL: National Council of Teachers of English, 1993. – ix, 209 p.
13. Davis, *Todd F., Womack, Kenneth*. *Formalist Criticism and Reader-Response Theory* / Todd F. Davis, Kenneth Womack. – New York: Palgrave Macmillan, 2002. – ix, 202 p.
14. Fish, S. *Is There a Text in This Class?: The Authority of Interpretative Communities* / Stanley Eugene Fish. – Cambridge: Harvard University Press, 1980. – viii, 394 p.
15. Iser, W. *Prospecting: From Reader Response to Literary Anthropology* / Wolfgang Iser. – The John Hopkins University Press, Ppbk ed. 1993. – 328 p.
16. *Lecerle, J.-J.* The “Turn” in Literary Studies: Anthropology, or Pragmatics, or Both / Jean-Jacques Lecerle // *The Anthropological Turn in Literary Studies* / (ed.) Jurgen Schaleger. – Tubigen, Germany: Gunter Narr Verlag, 1996. – vol. 12. – p. 1–16.
17. *Reader-response criticism: From Formalism to Post-Structuralism* / Ed. Jane P. Tompkins. – Baltimore: John Hopkins University Press, 1980. – xxvi, 275 p.
18. *Richards, I.A.* *Practical Criticism: A Study of Literary Judgment* / Ivor A. Richards. – New York: Harcourt, Brace & World, 1963. – xiv, 362 p.
19. *Rosenblatt, L. M.* *Literature as Exploration* / Louise Michelle Rosenblatt. – 5th ed. – New York: The Modern Association of America, 1995. – 321 p.
20. *Sumara, Dennis J.* *Creating Commonplaces for Interpretation: Literary Anthropology and Literacy Education Research* [Електронний ресурс] // *Journal of Literacy Research*, 2002. – №34. – pp. 237-261. Режим доступа: <http://jlr.sagepub.com/content/34/2/237>.
21. *The Reader in the Text: Essays on Audience and Interpretation* / edited by Susan R. Suleiman and Inge Crosman [Wimmers]. – Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1980. – viii, 441 p.

ЧЕКАННЯ У ПАРАДИГМІ “АКТУАЛЬНЕ/ВІРТУАЛЬНЕ” НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ “УЗБЕРЕЖЖЯ СІРТУ” Ж. ГРАКА

Михайло БАБАРИКА

Київський національний лінгвістичний університет

Стаття претендує на новітність перед усім із огляду на задіяваний у ній нетривіальний підхід до визначення феномену чекання з урахуванням принципової своєрідності його літературного функціонування. Феномен чекання нами потрактовується кризь призму дихотомії актуальне/віртуальне зі категоріального апарату Ж. Дельоза з оперттям як на добірку праць одного з провідних мисленників сучасності, так і на доробок провідних коментаторів і сучасних тлумачників його філософської думки. Така концептуалізація чекання має на меті подальше вивчення поетики оприявлення співставних мотивів у романі “Узбережжя Сірту” Ж. Грака.

Ключові слова: очікування, чекання, віртуальне, актуальне, реальне, поетика.

Статья претендует на новаторство прежде всего ввиду задействованного в ней нетривиального подхода к определению феномена ожидания с учетом принципиального своеобразия его литературного функционирования. Феномен ожидания нами интерпретируется сквозь призму дихотомии актуальное/виртуальное из категориального аппарата Ж. Делёза с опорой как на подборку трудов одного из выдающихся мыслителей современности, так и на наработки передовых комментаторов и современных истолкователей его философского наследия. Такая концептуализация ожидания призвана послужить дальнейшему поэтикальному изучению сопоставимых мотивов в романе “Побережье Сирта” Ж. Грака.

Ключевые слова: ожидание, виртуальное, актуальное, реальное, поэтика.

Our paper's novelty resides in the nontrivial approach to the definition of the anticipation phenomenon taking into account the crucial specificity of its intrinsic literary functioning that is being put to work within the given essay. We interpret the anticipation phenomenon in the light of actual/virtual dichotomy from G. Deleuze's categorical framework relying on a selection of works by one of the essential modern philosophers himself as well as by some of his leading commentators and recent interpreters of his thought. Such conceptualization of anticipation should enable further poetical study of means of corresponding motifs expression in J. Gracq's novel “The Opposing Shore”.

Key words: anticipation, waiting, virtual, actual, real, poetics.

Із ціллю здійснення якомога стрімкішого входження у саму проблемну суть досліджуваного нами у його взаєминах із явищем чекання у романній поетиці Ж. Грака окремого аспекту чи зрізу поняття “віртуального”,

передовсім поглянемо на те, як у своїй неоскаржувано засадничій філософській праці Ж. Дельоз, на методологічні позиції якого щодо філософської концептуалізації категорії віртуальності ми пристаємо у нашій розвідці, розставляє найвирішальніші наголоси на етапі погодження відправних понять та висунання деяких базових принципів їх осмисленого застосування в одній спільній логічній зв'язці. Для цього достатньо навести в якомога дослівнішій і наближеній до першоджерела формі міркування самого мисленника з *“Розрізнення та повторення”* [1], зокрема на ті більш ніж промовисті параграфи цього за великим рахунком філософського трактату, в яких автор переконливо закликає: *“...скорегуймо нашу термінологію, яка допоки не є достатньо точною. Віртуальне протиставляється не реальному, а лише актуальному. Віртуальне ж наділене всією повнотою реальності саме як віртуальне. Про віртуальне тому слід потверджувати те, що Пруст казав про своє резонансне переживання: Реальне, не будучи актуальним, ідеальне, не будучи абстрактним; і символічне, не будучи фіктивним”*, – останнє уточнення, яке, очевидно, також стосується спалахів славетної прустівської інтуїтивістської пам'яті, Дельоз анексує до оригінальної цитати письменника власноруч, про що читачеві його часом навіть зарвучкого викладу слід здогадатись самостійно, судячи з того, як ним (чи його видавцем) у даному пасажі було задіяне виділення курсивом, адже належного бібліографічного посилання на наведений вислів у його первинному, інтегральному вигляді філософ не надає, уточнюючи проте у цьому ж контексті наступне: *“Реальність віртуального ґрунтується у структурі”* [1, с. 210 – 211]. Для нас однак є визначальною не так достеменність та непорушність прустівської тиради, як суть наданих Дельозом у такий опосередкований спосіб роз'яснень, а ще, безумовно, той факт, що апелюючи до докорінно літературного за своєю природою (щонайменше через його художню реалізацію у романістиці Пруста) феномену асоціативної пам'яті, філософ тим самим одразу ж і застерігає, що чинність наведених положень має піддаватись верифікації переважно у координатах мистецької, коли не суто літературної “дійсності”. Слід окремо відзначити, що у Ж. Дельоза йдеться про можливість відстеження цілком об'єктивних особливостей організації мистецького твору (у випадку художнього тексту – поетики). Наші припущення підтверджують зокрема такі категоричні настанови у *“Розрізненні та повторенні”*: *“Коли витвір мистецтва затребує віртуального виміру, в який він поринає, аж ніяк не йдеться про щось недостатньо зв'язно визначене, мова йде однак*

про чітко визначену структуру, яку утворюють розрізнявальні складові елементи його побудови, віртуалізовані, “зародкові” елементи” [Там само]. На етапі звернення до художнього матеріалу, йдеться про відстеження цілком конкретних поетикально запрограмованих у тексті передумов для розгортання в художній дійсності твору віртуальної площини, що ми її поіменуємо “полем іманентності чекання”.

Дещо перетлумачуючи категорії визначного французького мисленника зі переконано гегельянських позицій та на підґрунті сучасної лаканівської теорії, себто у ході т. з., за його власним висловом, *“продуктивного зловживання”* дельозівською думкою (productive misreading [4, с. ix]), словенський філософ Славој Жижек перший підрозділ своєї, відверто полемічно та субверсивно, чи щонайменше “інверсивно” (по відношенню до вихідного матеріалу, на який кидається критичний погляд) озаглавленої праці *“Органи без тіл: Дельоз та наслідки”*, присвячує ї у свою чергу проблематизації віртуального, або у перекладі картельним лаканівським квазі-термінологічним сленгом та у результаті перетравлення кризь топологічні координати лаканівської тріади – питанню *“Реальності Віртуального”* (що видається водночас одним із першорядних наукових інтересів автора на загальному тлі його власного теоретичного доробку). Жижек із властивою категоричністю наполягає на першорядній необхідності рішучо протиставити всепроникній у сучасному культурному контексті і нав'язливій у своїй ужитковій заявленості ідіомі *“віртуальної реальності”* справді гідну, і на його думку, по-дельозівському належно виструнчену (яка по-справжньому імпонує Дельозу [4, с. 3]), та причесану, очевидно, й у слухній лаканівській перспективі темі *“реальності віртуального (що у Лаканових термінах є Реальним)”* [Там само].

Прямою мовою С. Жижека: *“Віртуальна Реальність сама по собі – досить жалюгідна ідея: що полягає в імітуванні реальності, у відтворенні її досвіду засобами штучного медіа. Реальність віртуального натомість відсилає до реальності Віртуального як такого, до його справжніх ефектів і наслідків”*. Із останнього Жижек виводить підстави практично ототожнити (зокрема й дельозівське) віртуальне зі Символічним у топологічній тріаді Ж. Лакана, щодо чого одразу ж і віднаходить наступне, на нашу думку, вельми промовисте та переконливе в усій його безпосередності та приписовості уконкретнення: *“Візьмімо символічну владу: щоб функціонувати як ефективна [effective – іншими словами, “дійсна”] влада, вона має залишитись несповна-актуалізованою [not-fully-actualized], одвічною загрозою”* [4, с. 4]. Ми вважаємо за доцільне

поширити розуміння “*влади*” у даному контексті по суті до будь-чого, що керує людьми, до всього, чим керуємось у своїх розмислах і вчинках. У своїй повноважності влада отже потверджується, коли й у світлі загрозливих негативних санкцій, то винятково, у самому принциповому та вузькому значенні ймовірних, очікуваних і вірогідних, однак практично ніколи не втілюваних, а на правах самої голої потенціальності – отже, у тому режимі, який ми волиємо назвати “чеканням”. У даному визначенні “чекання” функціонує й у тексті Грака, де воно, як правило (згідно закономірностей, які ми намагаємось вивести на підставі досліджуваного романного масиву), не справджується та не розряджається, а лише під’южується й із усе наростаючим моментом дедалі розкручується, працюючи на самопідживлення, і, так би мовити, “вхолосту”.

Зафіксуємо це вирішальне положення: від актуалізації дещо проявлене спершу радше імпліцитно не набуває, як на те можна було б сподіватись, більшої “реальності” (не реалізується, не постає більш Реальним у якому завгодно з усіх згаданих вище розумінь), а цілком у душі таких любих уму діалектика (яким себе переважно й іменує С. Жижек) безупинних інверсувань – лише втрачає, стає менш істотним, дискредитує та підсапує себе (і таким чином, як завгодно, дереалізується).

Одразу ж занурюючись на цих підставах до тексту досліджуваного роману, віднайдемо той момент іще на самому його початку, де після не надто тривалої попередньої ретроспективної експозиції оповідь, так би мовити, наздоганяє головного героя, що саме перебуває цілком уже достеменно у дорозі, і застає його вже немов у теперішньому часі з усілякими офіційними супровідними документами, і зокрема тим, що описується дослівно як: “...цупкенький жовтий конверт із гербовою печаткою Сеньйорії; раптово мій погляд зупинила на собі акуратно виведена від руки приписка “Відкрити лише після отримання спеціальної Термінової Інструкції”. Це були секретні накази; я ледь помітно виструнчився...” [3, с. 559].

Нагадаємо, протагоніст “*Узбережжя Сірту*”, юний військовий управлінець досить посереднього рангу на ім’я Альдо висунутий впливовим батьком на посаду “Спостерігача” (що вже самою своєю назвою промовисто вказує, яку роль Грак більш, ніж свідомо відводить персонажеві, що йому традиційним романом, щонайменше суто функціонально надається прерогатива дієвника (актанта), вже у структурі роману-чекання, коли дозволити собі таке дещо форсоване визначення жанрового різновиду граківського романного письма). Нове військове звання, надане

молодику номенклатурним апаратом суто фікційної тоталітаристської мілітаристської наддержави Орсена, по-справжньому зве (з усіма, очевидно, й альтерсервівськими концептуальними конотаціями), кличе до виконання своїх нових службових обов’язків у новому статусі та на нових правах. Саме, зобов’язує Альдо покинути звичні для нього столичні пенати, щоб відправитись на віддалений, і периферійний рубіж рідного краю. Мовою розповідача на етапі його наближення до пункту призначення (знову ж: і у розумінні кінцевої точки на шляху його просування, і у значенні виконання ним службових обов’язків унаслідок його висунування на відповідну посаду) так формулюється вся неоднозначність стану (чи то власне військового, чи то радше лише комендантського), в який утягнуто неповороткого геополітичного гіганта, від імені та під прапорами якого виступає на офіційних засадах Альдо (продовжимо з того ж моменту, перервану щойно вище цитату): “...я ледь помітно випростався і пробігся рішучим поглядом уздовж лінії горизонту. Повільно у моїй пам’яті спливав спогад, забарвлений водночас відтінком абсурду та загадковості, який дещо притлумлено мені муляв із того самого моменту, як мене призначили на цей забутий пост Сірту: на кордоні, якого я мав дістатись, Орсена вела війну. Те ж, що дещо позбавляло цей момент патетики, так це те, що війна та тривала вже триста років” [3, с. 560]. Одразу ж відмітимо, що даний термін тривання війни, у доборі якого Грак, цілком очевидно, не тончить із числами, й анітрохи не боїться аж надто згущено навести контури чи виразно означити загальні рамки часовості у своєму романі. Три століття – і не менше – тривалість цілком собі того порядку, з якого війна втрачає вже практично будь-яку мислиму осяжність, чи то віддалену співставність періоду її тривання хоч би зі суворо біологічним цейтнотом одного, навіть відносно задовгого людського життя, а отже – принципово позбавляється і будь-якої збагненності (безумовно, на докорінно особистісному – сказати б, “біографічному”, а не лише абстрактно та не суто відсторонено історіографічному рівні). Війна без засвідченого кимось початку, як і без завбачуваного кінця, а тому й без установлюваної у самий безпосередній спосіб цілескерованості, зі вилученою телеологією: війна мінус усяка першопричина чи ціль (у дискурсі ж роману розповідач усе перелічене укладає у такі дослівні формули, як “бажання покласти край конфлікту в юридичний спосіб бракувало так само, як і бажання його продовжувати за допомогою зброї; якими б знесиленими не були, і у якій би руїні не перебували <...> від першого кроку до відкриття мирних переговорів намагались утриматись, як одна, так і інша [обидві

ворогуючі держави], вони відмуровувались одна від одної <...> намагаючись відтепер, ніби за мовчазним погодженням ретельно утримуватись від найменшого контакту” тощо [3, с. 561]); отже, війна, що перестала співставлятися із довоєнним, а разом із тим і повоєнним, або просто мирним часом, уже стає практично невіддільною від самого звичного порядку та норми речей. На нашу думку, цих попередніх підстав щонайменше достатньо, щоби заводити мову про цілковиту втрату війною в універсумі роману Грака всякої пізваної суті, а zarazом і неоскаржувано спостережуваної субстанціональності (як то у формі безпосередніх військових зіткнень, перебігу бойовищ чи принаймні стратегічних маневрів і переміщень військових сил), йдеться навіть не про траншейну війну на зразок історично застереженої (на початку минулого сторіччя), хоча й, безумовно, вельми специфічно віддзеркаленої Граком уже в останньому його романі “Балкон у лісі” французько-німецької “*drôle de guerre*” за всієї граничної абсурдності та лише відносної безподієвості останньої, в “*Узбережжі Сірту*” зведення війни мало не до суто номінального та номенклатурного, незмінного, хоч і незмінно збиткового адміністративного статусу пустельних, закинутих територій на периферії країни, відданих на поталу суворому клімату та лихоліттю війни, дає нагоду підняти питання про цілковиту віртуалізацію тієї ж Війни, про війну не-подію, про війну – чекання.

На такі спостереження немовби по-своєму відгукується Славою Жижек, коли у своєму останньому монументальному *opus magnum*, праці “*Менше за ніщо*”, і собі ставить питання: чи бува не століттю ХХ-ому ми саме й завдячуємо зриванням у військовій справі щонайменше “фантому війни “іматеріальної” [узятю у лапки самим автором – М. Б.], у якій атаки стають невидимими — <...> отрути, які можуть бути всюди і ніде” (згадаймо хоча б і паралітичний газ, який був уперше застосований іще саме у Першу світову). С. Жижек пояснює: “на рівні видимої реальності нічого не відбувається, нема великих вибухів, а все ж відомий і збагненний універсум починає колапсувати, життя дезінтегрується. Ми все більше занурюємось в еру параноїдальної військової справи, для якої провідним завданням буде взагалі розпізнати, хоч якось ідентифікувати ворога та його зброю. <...> сама наша матеріальна соціальна дійсність усе більше “спектралізується” (“Протеїстичне Я” приходить на зміну старому самототожному Суб’єкту, ефемерна флюїдність досвіду в якого переважає над сталістю речей, які він утримує), коротше кажучи, коли звичне співвідношення

між інертними матеріальними речима та летким плином ідей інверсується (об’єктне все більше розчиняється у швидкоплинному досвіді, тоді як єдиним сталим і стабільним виявляються віртуальні символічні відносини)”, у тому числі й грошові, особливо у безготівковій формі (теоретику у даному контексті йдеться зокрема й про електронні банківські транзакції, різного роду фінансові облігації та спекуляції ф’ючерсами на фондовій біржі – все те, що за його ж власним висловом, “*Дерріда би назвав спектральним аспектом капіталізму*”) [5, с. 184].

Означені міркування нас ізнову повертають до специфіки не так військової справи, як “абсурдного” квазі-військового стану, і не так перебігу військових дій, як триву – у висловах Альдо – “самої незававершуваності війни”, яка навіть розповідачу нав’язливе і підозріле відчуття, немов у наслідок “підступної змови” хтось мовляв би “незбагненним чином плекає чудернацьку аномалію цієї неблагополучної, триклятої історії” [3, с. 563]. І справді вже згідно самих, по-своєму ретельних і пильних, із точки зору суто словесницької, лінгвістичної чутливості, а радше – попросту в’їдливих і дошкульних зауважень того ж Альдо переконаємось, що війна на сіртському прикордонні (зі ворогуючою “варварською” країною Фаргестан) ще здавна ведеться більшою мірою на папері, аніж у реальному фізичному просторі. Так, зокрема резонер-розповідач у певний момент мало не перебирає на себе роль інтерпретатора власне граківського романного тексту, виконуючи за нас, нашу почесну та шановану доброякісно філологічну роботу, навіть і належним чином добираючи відповідний за стилем аргументативний і поняттєвий модус висловлювання (проте зі суто синтаксичної точки зору все ж не полишаючи частувати читача вкрай характерною карколомною граківською фразою): “важливо відмітити, що навіть змертвіла мова офіційних резолюцій із того розряду, що на всі випадки життя, зі свого боку найбільш старанно намагалась зберегти непорушними порохи від цього історичного кадавру; зокрема ніхто так і не погодився, під сумнівним претекстом, як ніби того вимагає логіка, піти на зустріч Сеньйорії [місцевому вищому органу правління] в її пропозиціях щодо заміни слів [в офіційному канцелярському] вокабулярі, більше придатного для часів справжньої війни: береги Сірту залишалися і досі для бюро “фронтом Сірту”, “сіртською флотилією” відповідно – сміховинні остови, за якими мене було призначено здійснювати нагляд, “редутами Сірту” – дрібні містечка, якими де-не-де застовпили південний шлях” [3, с. 562]. Буквально сторінкою раніше Альдо роз’яснює імпліцитному читачеві, що всі (у тому

числі й військові) морські човни полишили Сірт ні більше, ні менше, ніж *“три сторіччя тому”* [3, с. 561]. Виходячи з чого, можна висновувати вірогідну ймовірність раптового спалахування військової сутички на морі, а відтак і поновлення Війни у її звичному й повному сенсі, що разом із тим означало би скасування “режиму чекання” у відповідному квадранті пустельного сіртського краю.

Украй прикметним нам видається у даному контексті те, що розмірковуючи про новий статус і спосіб нарації у новочасній літературі, в якій *“оповідь перестас бути правдоподібною, тобто претендувати на істинне, аби зробитись переважно фальсифікаторською”* на сторінках своєї праці *“Образ-час”* Ж. Дельоз і собі наводить приклад із аналогічного сюжетного й образного регістру [2, с. 172].

На нашу думку, серед хоч якоюсь мірою осюжетнених (унаочнених) у спосіб їх укладання у оповідну форму, крізь фабуляцію) прикладів, до яких апелює Ж. Дельоз аж ніяк не випадково чільне місце посідає розробка ще філософами-антиками парадоксу-апорії про позірно проблематичний статус взаємовиключних шляхів розгортання та здійснення так званих *“суміжних майбутніх”* подій, якого вони набувають, із точки зору їхньої істинності/неістинності, у той самий момент, як тільки лишень один із альтернативних варіантів справджується, відома історії Західної філософії зверненням ні до якої іншої сюжетної екземпліфікації, як саме до *“воєнно-морської”* за своєю тематикою дилеми: чи відбудеться на наступний день морський бій (зіткнення двох військових флотилій) чи ні? У викладі Дельоза *“вибуховий”* парадокс полягає у тому, як *“за умови, що військовоє зіткнення на морі таки станеться, уникнути якогось одного з двох суперечливих наслідків: або неможливе витікає з можливого (адже, як битва відбулась, то більше не є дійсним те, що вона була могла б не відбутись), або ж минуле не обов’язково істинне (бо до того вважалося дійсним те, що вона може не відбутись)”* [2, с. 170].

На думку Дельоза, новітній літературі *“ніщо не може завдати розташовувати обидва співможливих суміжних майбуття у єдиному світі, а співможливі світи – в одному й тому ж універсумі [художнього твору]”*, з огляду на що відповідно *“коли її форсовано, пряма до того лінія часу, відтепер уже неначе цілий темпоральний лабіринт, стає такою лінією, яка утворює біфуркації, і не перестас примножувати розвилки, снуючись неспівможливими теперішніми [часами], і знову повертаючись до тоді вже не обов’язково істинних минулих [часів]”* [2, с. 171].

Ми ж у свою чергу, повертаючись до художнього простору узбережжя й моря Сірту, а саме по його фаргійський бік, відмітимо те, як уся, здавалося б, як *“стародавня”*, так і *“новочасна”* (за мірками умовної внутрішньої хронології роману) історія фікційної країни Фаргестан, з якою й ворогує Орсена, коли не складається суцільно зі по-дельозівськи характерних складок поміж такого роду множинних біфуркацій, то щонайменше до певного часу й існує лише у ритмі невинних флуктуацій і взаємонакладань численних окремих, але не цілковито співможливих, автономних світів: *“Загарбницькі напади, що його [Фаргестан] змітали практично невинно ще з античних часів – останнім із яких була монгольська навала – перетворили його населення на рухомі, хиткі піски, де кожна хвиля, щойно утворившись, одразу ж перекривалась і затиралась іншою, а його цивілізацію – варварську мозаїку, де гранична витонченість Сходу межує з дикістю кочівників”* [3, с. 560].

На тлі всієї подібної номадологічної поезії у романному тексті Грака читача отже не подивує і те, що цілковито весь універсум узбережжя Сірту, як видається, завис, чи ще дослівніше зав’яз і загруз у межів’ї між двома дельозівськими *“неспівможливостями”*: чи бути битві на морі, а чи не бути. Адже Граком із огляду на домінанти його романної поетики чекання зроблене все, щоб остаточно унеможливити й актуалізацію навіть і якоїсь одної із обох і без того неспівможливих альтернатив: битва на морі не відбувається і парадоксальним чином не не-відбувається – саме такою нам і бачиться у найбільш сконденсованому вигляді формула й рецептура мотиву граківського чекання у даному сегменті романного тексту. Адже з обидвох цих *“неспівможливостей”* вийняті – мовби *“висотаний увесь сок”*, як ізнову ж помислять у своєму розповідному дискурсі Альдо [3, с. 563] – всі матеріальні засади для того, щоб ця морська битва відбулась, або й достеменно та категорично у тій самій мірі не відбулась; не кажучи вже й про те, що зрештою виявиться замороженим по суті навіть і сам по собі плін часу: *“Кланові міжусобиці паралізували на довгі роки всю навігацію у фаргійських портах; зі свого боку мореплавання Орсена повільно впадало у летаргію: його човни, один за одним, полишили другорядне за значенням море, де неблаганно сходили на нівець рух усякого морського транспорту. Таким чином, Сіртське море поступово перетворювалось на справжнє мертве море, перетинати яке ніхто би більш і не подумував...”* [3, с. 561].

Повертаючись до дельозівських вигадок і викладок (там само у згаданому вище *“Образові-часові”* Ж. Дельоза) щодо наріжних типологічних критеріїв поділу новітнього літературного процесу

на найвирішальніші віхи чи етапи зі позицій його авторських філософських побудов і суголосних їм актуальних культурних надбань та власних відповідно літературних вподобань, своєрідним аватаром і “чемпіоном”, який усоблює здійснений літературою (XX-го сторіччя) прорив від здебільшого правдоподібної оповіді (narration vîridique) до оповіді натомість докорінно фальсифікуючої (narration falsifiante), зокрема постає, звісно, досить завбачувано Х. Л. Борхес. Необхідним прикладом означеного ухилу, який украй апологетично наводить, цитуючи безпосередньо знакові пасажі художнього тексту, сам Ж. Дельоз, виявляється справді неоскаржувано прикметне оповідання “*Сад стежинок, що розходяться*”, в якому навіть і за умови суто поверхневого перегляду його структури та принципів композиційної організації переконаному прибічнику дельозівської філософії доки важко було б іще зі самої палітурки не побачити своє шукане віддзеркалення. Нас однак такі дельозівські типологічні нариси цікавлять тією мірою, якою вони видаються застосовними щодо граківського романного письма-чекання. На нашу думку, коли щонайменше в інтересах, можливо, й дещо заштучного закруглення результатів даної розвідки спробувати у досить своєрідний спосіб вписати романну поетику Ж. Грака у невелику класифікацію, проіндексовану подібним іменним чином, можна вивести щось на зразок наступної дохідної формули.

Тоді як основною властивістю фальсифікуючої оповідної літератури на зразок Борхеса видається невинне примноження моментів розходження чи точок біфуркацій, то Гракове романне письмо стратегічно зосереджується (в обидвох розуміннях: і фокусується, і “загусає”) на півшляху між актуальним і віртуальним – у моменті можливої, але не справджуваної біфуркації – і всіма своїми поетикальними ресурсами “довжить” саме такий стан речей.

Зрештою в одному зі можливих найузагальненіших розумінь: коли вважати, що новітня (за тим самим дельозівським розподілом) література являє собою саме той вид мистецтва, який пропонує своєму реципієнтові оманливий вибір без вибору, лише номінально й удавано розташовуючи його на черговому роздоріжжі, проте щоразу, звичайно ж, “обираючи” замість нього, яка саме далі за текстом надійде “розвилка”-розв’язка, то романи Ж. Грака можна було б охарактеризувати як такі, що висувають собі за мету коли не назавжди, то принаймні якомога надовше затримати свого читача на цій самій багатозначній “розвилці”.

Отже, яким ми мислимо визначення чекання в усій його безкомпромісній самодостатності й у художньому контексті вкрапленості чи всотаності до таких собі хитких (Сіртських) пісків як особливого поля іманентності

чекання? Чекання – це не очікування на справдження деякої вірогідної можливості, що об’єктивно існує, чекання – це цілковито безосібно (і як таке – цілком реальне) дрейфування у віртуальному полі нашарування біфуркацій і розмежувань, які жодним чином не покликані до актуалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Deleuze, G. *Différence et répétition*. – Paris: Éditions P.U.F., 1968. – p. 269–274.
2. Deleuze, G. *L’Image-temps*. – Paris: Éditions de Minuit, 1985. – p. 170–172.
3. Gracq, J. *Le Rivage de Syrtes // Gracq J. Œuvres complètes I*. – Paris: Éditions Gallimard, “*Bibliothèque de la Pléiade*”, 1989. – p. 553–840.
4. Žižek, S. *Organs Without Bodies: On Deleuze and Consequences*. – New York: Routledge, 2004. – p. IX–15.
5. Žižek, S. *Less Than Nothing: Hegel and the Shadow of Dialectical Materialism*. – London: Verso, 2012. – 804 pp.

ВІЗУАЛЬНА ПОЕЗІЯ В КАТЕГОРІЯХ “ЖАНР”, “МЕТАЖАНР”, “СТИЛЬ”

Валерій БЕДРИК

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена жанровій специфіці візуальних типів поезії. Автор окреслює основні теоретичні аспекти сприйняття курйозної лірики як метажанру. Візуальна поезія демонструє відмову від логоцентризму і лінійних структур, надає особливого значення символу.

Ключові слова: візуальна поезія, курйозна поезія, жанр, метажанр, стиль.

Статья посвящена жанровой специфике визуальных типов поэзии. Автор предлагает основные теоретические аспекты понимания курьёзной лирики как метажанра. Визуальная поэзия демонстрирует отказ от логоцентризма и линейных структур, придаёт особое значение символу.

Ключевые слова: визуальная поэзия, курьёзная поэзия, жанр, метажанр, стиль.

The article is devoted to the genre specific of visual poetry types. The author outlines the main theoretical aspects of perception of the curious lyrics as metagenre. Visual poetry demonstrates refuse logocentrism and linear structures, and gives the particular importance to the symbol.

Key words: visual poetry, curious poetry, genre, metagenre, style.